

PEDAGOGIK MAHORAT

MS
2022

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

Maxsus son

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2022

MUNDARIJA

Nodir YADGAROV. Bo'lajak chizmachilik o'qituvchilarida kasbiy ko'nikmalarini shakllantirishda axborot texnologiyalarning o'rni	8
Sazijar AZIMOV. Tasviriy san'atda sinfdan tashqari ishlarning ahamiyati	11
Dilshod MAMATOV. Muhandislik grafikasi fanini o'qitishning innovatsion usullari (kompyuter grafikasi asosida)	14
Tolib SOBIROV, Qavmiddin OMONOV. Muhandislik grafikasini o'qitishda ma'morchilik obidalaridagi geometrik yasashlarning tarbiyaviy ahamiyati	18
Arif KADIROV, Makrinas QAHHOROVA. Yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirishda milliy qadriyat va an'analarning o'rni	21
Shuhrat G'ULOMOV. Tarixiy jandda O'zbekiston tasviriy san'ati rivoji	24
Shodijon BAKAYEV, Sherozjon SHOKIROV. Badiiy bezash ishlarida ranglarni to'g'ri qo'llash tartibi va ularning emosional ta'siri	27
Qoriyog'di JUMAYEV. Kasb-hunar ta'limi va tarbiya berish jarayonida sharq rivoyatlaridan foydalanish metodlari	30
Muzafar AVLIYAKULOV. Tasviriy san'at o'qituvchisi tashkilotchi, metodist va ijodkor	32
Гузельра ХАХИМОВА. Традиционная одежда узбекских женщин	34
Viloyat TUXSANOVA. Kashtachilik san'ati	37
Muhayyo AZIMOVA. O'zbek xalq amaliy bezak san'ati turlari va ularning o'ziga xos tomonlari	41
Sazijar AZIMOV, Maftuna SULAYMONOVA. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida tasviriy san'atning zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalardan foydalanish metodikasi	44
Shodijon BAKAYEV, J.B.NE'MATOV. Intervyuni sharqona qirna uslubda bezatish texnologiyasi	47
Oybek SHOMURODOV. O'rta maktab tasviriy san'at fanida kompyuter texnologiyalaridan foydalanish	50
Aziza MUSINOVA. Amaliy bezak san'atida tasvir va kompozitsiyaning tutgan o'rni	54
Akmal AMINOV. Autocad grafik dasturida 3d o'lchamli obyekt nuqtalarining koordinatalarini kiritishning o'ziga xos usullari	57
Gulshod OSTONOVA. Tasviriy san'at darslarida borliqni idrok etish hamda o'quvchilarning fazoviy tasavvurlarini oshirish	61
Нозима КАДЫРОВА, Парвон РОЗИКОВА. Особенности национального платяного костюма Букарес в XIX веке как элемент культуры исторического региона	64
Nigora IBATOVA. XIX-XX asr O'zbekiston rassomlari ijodida manzara janri	67
Shahnoza IBADULLAYEVA. "Manzara janrida ijod qilgan rassomlar asaridan mazxa ko'chirish" modulini o'qitishda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ahamiyati	71
Avaz SHUKUROV, Nargiza ASLANOVA. Kulolchilik - xalq amaliy bezak san'atining bir turi sifatida	76
Shodijon BAKAYEV, M.S.TO'RAYEVA, D. USMONOV. Amaliy san'atda ranglardan foydalanish va ularning o'ziga xos xususiyatlari	79
Nafisa AVLIYAKULOVA. Bo'lajak o'qituvchi shaxsiyatini rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalaridan foydalanish	83
Sherali AVEZOV. Amaliy sanat tarixi va uning turlari	86
Muxiba SULAYMONOVA. Tasviriy san'atning shaxs ma'naviy kamolotida tutgan o'rni	89
Alisher SHIRINOV. Tasviriy san'atni o'qitishda borliqni idrok etish mashg'ulotlari	91
Sadoqat SHODIYEVA. Arxitektura yodgorliklarida tasviriy va amaliy san'atni qo'llanilishi	94
Nozima ASLANOVA. Boshlang'ich sinf o'qish darslarida o'quvchilarning badiiy va axborotli matnlar mazmunini anglash va uni izohlash malakalarini rivojlantirish	97
Mohimur JALOLOVA. Diniy binolarda bezak san'ati	100
Maxbuba KARIMOVA. Xalq hunarmandchiligi darslarida amaliy bezak san'ati mashg'ulotlarini o'rgatish metodikasi	103
Jo'rabek YARASHEV, Maftunabonu AKRAMOVA. O'rta ta'lim maktablarda musiqaning muammo va yechimlari	106
Журабек ЯРАШЕВ, Нодира ШАДМАНОВА. Вопросы музыкальной гармонии в наследии просветителей IX-XII веков и их гуманистическое значение для культуры молодого поколения	108
Jo'rabek YARASHEV, Maxfuza KAMBAROVA. Zamonaviy pedagogikada kreativlik tushunchasi	112
Maxfuza KAMBAROVA. Umumta'lim maktablarda musiqa darslarining nazariy asoslari	117
Jo'rabek YARASHEV, Munisa RIZOYEVA. Musiqa madaniyati darslarida stilizatsiya uslubini turli usullarda qo'llashning mazmuni	120
Zarnigor ALAYEVA. Yoshlarni musiqa ta'limi orqali milliy istiqlol g'oyalari ruhida tarbiyalash	122

TASVIRIY SAN'ATNING SHAXS MA'NAVITY KAMOLOTIDA TUTGAN O'RNI

Ushbu maqolada tasviriy san'atning shaxs ma'naviy kamolotida tutgan o'rni va ma'naviyat bilan o'zaro uyg'unligi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, san'at, qadriyat, ramz, timsol, go'zallik, ma'naviyat, ma'naviy madaniyat.

В этой статье освещается роль изобразительного искусства в духовном совершенствовании личности и его взаимосвязь с духовностью.

Ключевые слова: изобразительное искусство, искусство, ценность, символ, символ, красота, духовность, духовная культура.

This article highlights the role of Fine Art in the spiritual perfection of a person and its mutual harmony with spirituality.

Key words: fine Art, Art, value, symbol, image, beauty, spirituality, spiritual culture.

Kirish. Tasviriy san'atning u yoki bu turining takomillashishi taraqqiyoti yoki tanazzuli jamiyat mafkuraviy hayotiga bog'liq. San'at tarixiy bosqichlarda mafkura vositachisi sifatida faoliyat ko'rsatgan. O'z davrida mafkura san'at rivojiga ta'sir qilib, ba'zi davrlarda ijodkor iste'dodiga samarali ta'sir ko'rsatib, ba'zan mustabid rahbdagi qarashlar ijodkor faoliyatini cheklab qo'ygan.

Asosiy qism. Qadim davrlarda san'at bilan din integratsiyasi o'ziga xos holda rivojlanib kelgan. Jahon dinlari - buddaviylik, xristianlik, islom qadriyatlari ham san'at bilan uyg'unlashgan. Har bir dindagi ilohiy qadriyatlar san'atda ham timsol sifatida yaratiladi. San'atkor badiiy obraz orqali hayotni mafosatli qadriyat sifatida ifodalaydi. Shuningdek, islom qadriyatlari ham san'atda hissiy obrazli ramz, timsol tarzida o'z aksini topadi. Ramziylik voqelikning aynan o'zini emas, balki ishora, o'xshatish orqali anglatishdir. San'atdagi bu usul Alisher Navoiyning "Lison ut-tayr" asaridagi qushlar obrazidagi ramziy tasviriy san'atda yaqqol namoyon qilingan.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, adabiyot, san'at va madaniyat yashasa, millat va xalq, butun insoniyat bezavol yashaydi [4]. Ajdodlar tomonidan yaratilgan ma'naviy meros, shu jumladan, san'at asarlari shaxs ma'naviyatini yuksaltirish omilidir. Jamiyat ma'naviy hayotining o'zagi - ma'naviy madaniyat bo'lib, u jamiyat mavjudligi va rivojida o'ziga xos gnoseologik asos rolini o'ynaydi. Ijtimoiy ong, shu jumladan, mafkura, milliy g'oya ma'naviy madaniyatning substantsional elementlari hisoblanadi.

"Ilm - inson munammosini hal qilish yo'lidagi birinchi bosqich, axloq - ikkinchi bosqich, san'at esa eng xufiya, eng ardoqli qatlamga yetib borishga urinishdir" [1, 118], degan edi Xose Ortega-i-Gasset. Ilm-fanning nozik qirralarini mutaxassislariga tushunadi, san'atning ta'sir doirasi esa juda keng bo'lib, ommaga yetib borish tezligi yuqoridir. Insonning ham aqlini, ham his-tuyg'ularini qamrab olgani uchun ham san'at ijtimoiy hayotda katta kuchga ega.

Tasviriy san'atning yangi jamiyatni qurishdagi ahamiyati, ajdodlarimiz qadriyatlarini o'ziga singdirgan va singdirayotgan islom san'ati orqali ma'naviy madaniyatni yuksaltirishdagi roli beqiyosdir.

Bugungi kunda san'at ahli hamda ijodkorlarning ustuvor vazifalardan biri - yoshlarga ibrat bo'la oladigan ma'naviy barkamol insonlar obrazini yaratish bo'lsa, olimlar ulamolar, ziyolilar zimmasidagi muhim vazifa - dinga sog'lom munosabatni shakllantirish, fikr qashshoqligi va diniy mutaxassiblikka qarshi kurashishdan iborat.

Islom dinining muqaddas kitobi Qur'oni karimning "Hashr" surasi, 24-oyatida shunday deyilgan: "U - Yaratuvchi, (yo'qdan) Bor qiluvchi, (barcha narsaga) Surat (va shakl) beruvchi Allohdir. Uning go'zal ismlari bordir. Osmo'nonlar va Yerdagi (bor) narsa Unga tasbe' aytur. U Qudratli va Hikmatli (zot)dir" [2, 548]. Demak, islom ta'limotida borliq ilohiy voqelikdir, uni Alloh yaratgan. Vahdohiyat - Allohning yakkayu-yagonaligi islomning asosiy g'oyasi hisoblanadi. Ilk borliq Allohning o'zidir, olamdagi barcha go'zalliklar va shakllar Alloh dandir. Alloh yaratgan barcha ijobiy ma'naviy kategoriyalar (ozgallik, go'zallik, adolat, sabovat kabi) badiiy obraz orqali ideallikka olib keladi degan g'oyani anglatadi va ideallikning ma'naviyatda obyektivlashuvini qaror toptiradi. Ideallik inson borlig'ining eng oliy qadriyatlari bo'lgan

ozgulik, haqiqat, adolat, go'zallik va boshqa ijobiy g'oyalari, tasavvurlar bilan uyg'unlashib, san'atda obyektivlashadi va aksiologik tas'oladi.

Inson borlig'i haqida Qur'oni karimning "Tin" surasi 4-oyatida: "...haqiqatan, Biz insonni xushbichim va xushsurat (shaklda) yaratdik" [2, 597], deyilgan. Demak, islom dinida Allohning mavjudligini tabiat, inson ma'naviy go'zalligining qudratini tasvirlash orqali amalga oshiriladi.

Shuningdek, u yuksak axloqiy ma'naviy me'yorlar orqali oliy hilqat, qadriyat sifatida tushunilgan. Q.Nazarov inson ongi funksiyasini to'rt komponentga bo'lib, ularning to'rtinchi qismini qadriyatlar komponenti deb oladi. Bunda shaxsning oliy ruhiy ideallarini, ularni vujudga keltiruvchi fantaziyalari va ijodiy tushunchalar ko'rinishida joylashgan bo'ladi, deydi va bu ularning ijodiy o'z-o'zini namoyon qilish qadriyatlari badiiy va falsafiy-diniy matnlarini, tasviriy san'at, musiqa ko'rinishida bo'ladi. Inson musiqa, tasviriy san'at obrazlarini tayyan holda o'ziga va boshqalarga munosabatda bo'ladi, ya'ni inson o'z ruhiy realligini anglaydi. Shuningdek, inson badiiy obrazlarda borliq tasviri-ya, timsolini jamiyat o'zagi madaniy borliq darajasidan kelib chiqqan holda, tushunchalar, estetik qoidalar, axloqiy me'yorlar, jamiyat tomonidan to'plangan bilimlari orqali aks ettiradi va insonda bu aks ettirish yoki his orqali o'z-o'zini anglash jarayoni boshlanadi va shaxs bo'lib shakllanadi [3, 79-82].

Muhokamalar va natijalar. Texnokratik yo'nalish bo'yicha esa ijtimoiy voqelik rivojlanishining asosini san'at tashkil etadi. San'at estetik faoliyatning intensivlashgan ko'rinishidir. Estetik faoliyat badiiy faoliyatda, ya'ni san'atda toza holda ko'rinadi. San'at, avvalo, ma'naviy ishlab chiqarish turidir. Bunday tushunish bo'yicha san'at ma'lum darajada iqtisodiy kategoriya sifatidagi "foйда"ga zid qo'yiladi. San'atning o'zi moddiylikdan ko'ra ma'naviy ehtiyojlarni qondiradi. Ammo ishlab chiqarish sanoat mahsulotlarini yaratayotganda san'at bilan ishlab chiqarish o'rtasida bog'liqlik bo'lib, ishlab chiqarish san'atdan bahra oladi. Natijada inson mahsulotlarining estetik mazmuniga e'tibor beriladi. San'atga texnokratik yondashishning ma'no-mazmuni shudir.

Jamiyat bir butun, uning barcha tomonlari inson bilan bevosita va bilvosita bog'langan. Ammo ushbu umumiylikdan iborat ijtimoiy voqelikni anglash bo'yicha yuqorida ko'rsatilgan tushunishlarni din va san'atni bilishga qo'llasak, uning ontologik va dialektik, jumladan, funksional mohiyatlari to'liq ochib berilmaydi.

Inson ma'naviyati kishilarning axloqiy, falsafiy, diniy, estetik, iqtisodiy, g'oyaviy, huquqiy, tabiiy-ilmiy va amaliy-ilmiy bilimlari hamda ulardan foydalanishidir. Biz shartli ravishda tashqi voqelikning inson miyasida imkosini, obrazlar hosil bo'lishini ma'naviylik deyimiz. Badiiy obraz esa uning estetik sohadagi, jumladan, hayotning badiiy ko'rinishidir. Ular ham hisiy-yoqqol va fikriy obrazlarga bo'linadi. Hisiy-yoqqol obrazlar bevosita jonli muhohada shakllanadi va qabul qilinadi. Badiiy obrazning badiiy bo'lmagan obrazlar bilan birga umumiy qonuniyati original obyektning strukturaviy jarayonlariga muvofiq kelishidir.

Agar bu muvofiqlik yo'qolsa, undagi dunyoqarash, biluvchilik, birlashiruvchilik, tarbiyaviy xossalalar ham yo'qoladi. Hozirgi kunda inson tasvirsiz, uning an'anaviy va zamonaviy sohalarisiz, jumladan, kodlarsiz, shartli belgilarisiz ijtimoiy munosabatlar tizimida qiyinchiliklarga duch keladi.

Jamiyat hayotida sivilizatsiyalar xarakteriga muvofiq diniy qadriyatlar va tasviriy san'at integratsiyasi ham o'zgarib boradi va ayni paytda u jamiyat o'zagi - madaniy borliq tizimida joylashgan bo'lib, inson hayotida ma'naviy asos vazifalaridan birini bajaradi.

Xulosa qilib aytganda, tasviriy san'atning diniy qadriyat bilan uyg'unligi kishilarning ma'naviy ehtiyojlarini emotsional va intellektual yo'llar bilan to'ldiradi. Badiiy obrazning ma'naviyatga ta'siri uning tezligi, ommalashishi va uyushtiruvchiligi bilan ahamiyatlidir. Shuning uchun ham tasviriy san'atdagi diniy qadriyatlar, mavzular ifodasining kishilarni ma'naviy shakllantirish jarayonidagi roli beqiyosdir.

Adabiyotlar

1. Xose Ortega -i -Gasset. Odam Ato jannatda // Tafakkur jurnali - Toshkent: 1996. - № 1. - B. 118.
2. Qur'oni karim ma'nolarining tarjima va tafsiri. / Tarjima va tafsir muallifi: Shayx Abdulaziz Mansur. - Toshkent: "Toshkent islom universiteti" nashriyot mafbaa-birlashmasi, 2007. - B. 548.
3. Nazarov Q. Bilish falsafasi. - Toshkent: "Universitet", 2005. - B. 79-82.
4. <https://www.sahar.uz/uz/madaniyat/shahar-mirziyoyev-adabiyot-sanat-va>